

JÖNKÖPING UNIVERSITY

*School of Education and
Communication*

Livsidealet i förändring

En komparativ litteraturstudie kring utvecklingsprocessen och definitionen av begreppet bushidō

Reshaping the Ideal of Life

A Comparative Literary Study of the Development and Definition of the Concept of Bushidō

KURS: *Historia för ämneslärare, 61–90 hp*

PROGRAM: *Ämneslärarprogrammet*

FÖRFATTARE: *Linus Calais*

EXAMINATOR: *Johannes Heuman*

HANDLEDARE: *Radu Dinu*

TERMIN: *VT-20*

Abstract

The samurai has been viewed as the Oriental equivalent of the feudalistic knights of Europe ever since the Europeans of old first landed on the shores of Japan in the 16th century. This comparison was not only because of their positions as the military class of their respective societies, but also because of the similarities in ethics and morality causing them to personify the concept of chivalry. The code of moral principles, based on the influences of Confucianism, Buddhism, and Shintoism, which the samurai was either instructed or required to observe, is called *Bushidō* or the Way of the Samurai. By the application of the theory of conceptual history, the study analysed the three works *The Book of Five Rings* by Miyamoto Musashi, *Hagakure – The Way of the Samurai* by Yamamoto Tsunetomo, and *Bushido – The Soul of Japan* by Inazo Nitobe. The purpose of the essay was to analyse and discuss how bushidō has been defined and explained by the three sources written in different time periods and how these three authors differ in their definitions of bushidō. Furthermore, the definitions were contextualized based on the societal changes of Japan between the time of writing the sources. The results showed how the authors focus on different aspects of what is included in bushidō and how the samurai was supposed to act for the benefit of society. Musashi added more focus on the way the samurai was supposed to excel on the battlefield. Tsunetomo, however, wrote his work while peace in Japan had established itself and thus focused on how the samurai was supposed to behave outside of the battlefield. Nitobe's definition of bushidō also showed implications of a change in society based on how he chose to explain the concept of what bushidō was, and how it had evolved without the knights who had fostered it.

Lastly, the study was discussed within an educational context. The samurai have seen a rise in popular history through games, film, advertisements, and more, and thus the curiosity of students, not only in Oriental culture, but Japanese culture in particular has been acknowledged. Therefore, teachers need further development of their own knowledge within the field of Oriental culture, which this study hopefully succeeds in.

Livsidalet i förändring: En komparativ litteraturstudie kring utvecklingsprocessen och definitionen av begreppet bushidō

Sidor: 39

Nyckelord: Bushidō, samuraj, heder, begreppshistoria, Miyamoto Musashi, Yamamoto Tsunetomo, Inazo Nitobe

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
1.1 Introduktion	1
1.2 Val av ämne	2
1.3 Syfte och frågeställningar	3
1.4 Metod	3
1.5 Källmaterial	4
1.6 Diskussion av källmaterialet	6
1.7 Tidigare forskning	6
1.8 Teoretiska utgångspunkter	8
2. Bakgrund:	10
2.1 Samurajerna	10
2.2 Konfucianismen	11
2.3 Shintoismen	12
2.4 (Zen) Buddhismen	13
3. Resultat	15
3.1 Religionen – hur den uttrycktes och hur viktig den var	15
3.2 Inställningen till döden	19
3.3 Giri - Plikt	22
3.4 Heder	24
3.5 De tre dygderna	27
3.5.1 Chi – Vishet	27
3.5.2 Jun – Godhet och barmhärtighet	29
3.5.3 Yu – Mod	30
4. Avslutande diskussion	31
4.1 Resultatdiskussion	31
4.2 Ämnesdidaktisk relevans	33
5. Sammanfattning	35
6. Käll- och litteraturförteckning	37
6.1 Digitala Källor	37
6.2 Litteratur	37
7. Ordlista	39

1. Inledning

1.1 Introduktion

Samurajen, den så kallade japanska feodala riddarklassen, har ända sedan européernas första besök på de japanska öarna förundrat den västerländska världen på grund av dess unika karaktär. Även i nutid finns det inslag av samurajen i popkulturen runtom i världen. Just på grund av samurajens unika historia, och den kodex som dem levde efter, har minnet utav dem bestått. Trots att av börd stått under kejsaren, ty kejsaren anses härstamma från självaste solguden Amaterasu, har samurajen haft fullmakt över Japan i flera hundra år av den japanska historien. Det var inte förrän 1868, som konsekvens av att USA 1853 tvingat Japan till handel länderna emellan, som kejsaren återfick makten i den händelse benämnd Meijirestaurationen. De kommande åren efter restaurationen skulle betyda ett sjunkande i makt för samurajerna, och efter lönlösa revolter skulle till slut även samurajerna som samhällsklass avskaffas. Däremot, finns den karakteristiska etiken och moralen som utformade samurajens livsstil än idag kvar i Japan. Samurajens livsstil, eller ideal, kom att kallas för *bushidō*.¹

Monica Braw definierar ordet *bushidō* som 'Krigarens väg' eller 'Krigarens dygd' och det utgjorde moraliska, men också praktiska, regler för livet.² Dessa regler skulle samurajerna följa slaviskt, och resultera i en fixering av vad som speglar en hederlig och god människa, samt en krigare. Extremiteten i detta syns i det kvarliggande problemet i det japanska samhället: självmord. *Seppuku*, eller den mer informella beteckningen *harakiri*, är självmord som ämnar att återställa den heder som samurajen på något vis har förlorat. Genom att skära upp sin egen buk med ett svärd samtidigt som en *kaishaku* står bakom och hugger av huvudet, frigörs samurajerna från 'brott' mot *bushidō* och denne kan dö en hedersam död, åtminstone så länge smärta inte visades under tiden.

¹ För liknande begrepp med japanskt ursprung kommer det inkluderas en ordlista sist i uppsatsen.

² Monica Braw och Juhani Lompolo, *Samurajerna – Deras historia och ideal*, Malmö 2006, s.65.

1.2 Val av ämne

Inom det svenska utbildningsväsendet pågår en extensiv debatt angående skolans historiska tendens av att hålla ett eurocentriskt perspektiv på historieundervisningen. Vems historia som undervisas om, samt från vilket perspektiv lärarna och materialet utgår från, är aspekter som denna debatt diskuterar. Avsaknaden av ett bredare perspektiv har uttryckts, och lärare runt om i Sverige har försökt råda bot på det problemet. I läroplanen för gymnasiet för svenska skolan (Lgy 11) står det exempelvis: ”Eleverna ska ges möjlighet att utveckla förståelse av olika tiders levnadsvillkor och förklara människors roller i samhällsförändringar. Undervisningen ska bidra till insikt i att varje tids människor ska förstås utifrån sin tids villkor och värderingar” samt att elever ska ges ”möjlighet att reflektera över kulturarvets betydelse för identitets- och verklighetsuppfattning”.³

Även elever har, med internetets lättåtkomliga möjligheter, givits en tillgänglighet att utforska och söka efter information utanför denna eurocentriska undervisning. Egna erfarenheter har bevitnat en ökning av tillfrågor från elever som önskar lära sig något som står utanför kursplaner och undervisade områden, samt en nyfikenhet av ett utökat internationellt perspektiv på historien i klassrumssammanhang. Samtidigt som ett personligt intresse för den asiatiska historien har hjälpt till i valet av ämne att undersöka, finns det också, i min mening, kvalificerade argument för att fler djupgående studier inom ämnen som grundar sig utanför det eurocentriska perspektivet bör genomföras av blivande lärare. Om diskussionerna angående en global historieundervisning fortsätter, kommer ett behov av lärare med uppfyllande kunskaper vara aktuellt inom snar framtid. Samurajerna och dess livsideal blev således de ämnen jag ämnar att undersöka.

³ Skolverket, Ämnesplanen för Historia, *Lgy11*, 2010, s.1.

1.3 Syfte och frågeställningar

Syftet med uppsatsen är att jämföra tre verk från nedslag i den japanska historien som ämnat att på ett eller annat sätt förklara hur en samuraj förväntades uppföra sig och förhålla sig till livet genom etik och moral, religion, och som samhällsklass i det feodala Japan. *The Book of Five Rings*, *Hagakure – The Way of the Samurai*, samt *Bushido – The Soul of Japan* är de tre skrifterna som studien kommer att baseras på. Undersökningen ämnar ge tecken på en förändringsprocess i definitionen av begreppet 'bushidō' och hur den förändringen kan kopplas till eventuella samhällsförändringar. Syftet är även att analysera vad för livsideal som samurajerna själva antog och hur detta ideal, bushidō, har tolkats och förklarats för en internationell publik.

- Hur har bushidō beskrivits och definierats av skrifternas författare?
- Utifrån de tre skrifterna, hur har definitionen av bushidō förändrats och hur speglar definitionerna samhällsförändringen i Japan?
- Vilka eventuella skillnader finns mellan texterna beroende på vilka som förväntas läsa dem?

1.4 Metod

För att besvara frågeställningarna och uppnå syftet av denna uppsats kommer en komparativ kvalitativ litteraturanlys att tillämpas. De utvalda källorna analyseras i syfte av att jämföra dess innehåll vid förklarandet av samurajerna och dess ideal. Källorna har studerats utifrån den relevanta informationen i dess innehåll som på något sätt svarar på frågeställningarna. För att få en djupare inblick i motiveringen för hur samurajen förväntades leva och hur samhällets bild av den japanska feodala militärklassen såg ut vid tiden då källorna skrevs ner, kommer ett externalistiskt perspektiv att läggas på analysen av texterna. Det externalistiska perspektivet används då texten inte enbart förklarar en kontext i sig självt, utan även måste kopplas till författaren och situationen i vilken texten skrevs ned. Genom att se helheten kan innehållet av

texten kontextualiseras och förstås.⁴ Kontexten, och i vilket sammanhang som källorna befinner sig i, grundar således tolkningen av dem och är nödvändig för besvarandet av uppsatsens frågeställningar.

Eftersom syftet med uppsatsen är att exemplifiera hur bilden av samurajen och samurajens ideal såg ut utifrån material skrivna av samtida kunniga inom ämnet, är en kvalitativ studie naturligt mer användbar än en kvantitativ studie. Uppsatsens resultat är i stort behov av ett tolkande av historiska källor utifrån deras egna beskrivningar i sakfrågan. På så vis har kvantitet åsidosatts från metoden använd under denna studie.

Begreppet bushidō innefattar många aspekter inom samurajens livsideal, vilket skapar en problematik. Med denna studies begränsande omfattning, blir en fördjupad analys av de tre författarnas tolkning av alla kategorier inom bushidō praktiskt taget omöjlig. Som konsekvens utav detta, kommer avgränsningar av materialet att göras. Flertalet av de mest centrala aspekterna kommer därmed att analyseras, men andra, i min mening intressanta delar, kommer att behöva uteslutas för att följa anvisningarna av denna uppsats.

1.5 Källmaterial

Då samurajen har blivit noggrant undersökt finns det ett flertal böcker och artiklar som behandlar dem på olika vis. Till denna uppsats har jag valt att använda mig av tre böcker som är vedertagna inom ämnet 'bushidō'. I ett samlingsverk kallat *The Samurai Series*⁵ finns de tre böckerna samlade och översatta till engelska. Böckerna kommer hädanefter att refereras till var för sig i fotnoten. Skrifternas utgivningsdatum har nödvändigtvis inte begränsat vad för material jag har beslutat att använda mig utav, däremot skiljer sig åren märkbart. Detta kan ge en intressant bild

⁴ Anders Florén, Henrik Ågren och Susanna Erlandsson, *Historiska undersökningar: Grunder i historisk teori, metod och framställningssätt*, 3:e uppl., Lund 2018, s.54.

⁵ James Ford och Shawn Connors (red.), *The Samurai Series: The Book of Five Rings, Hagakure – The Way of the Samurai & Bushido – The Soul of Japan by Miyamoto Musashi, Yamamoto Tsunetomo & Inazo Nitobe*, El Paso 2011.

av hur perspektivet på samurajer och dess ideal har förändrats med åren som passerat. Huvudanalysen kommer således att utföras genom att jämföra dessa verk:

Miyamoto Musashis världsberömda bok från 1640-talet *The Book of Five Rings* är i mångt och mycket en handbok i hur framgång i dueller och på slagfält kan uppnås. Musashi ansåg bland annat att talang inom svärdfäktning bara var en liten del av framgången. Denna bok är ansedd som en av dem tidigaste och mest grundläggande böckerna angående bushidō och hur livsstilen uppnås. Boken är av yttersta relevans då den är skriven av en av världens mest berömda samurajer någonsin, samt ger ett samtida perspektiv på livet och idealet pålagt samurajen. Däremot bör det tilläggas att bilden av hur en samuraj uppträdde är taget från vad som Musashi själv ansåg vara korrekt, den skola han kallade *Ni Ten Ichi Ryu*, och kan på så sätt fallera i den verkliga bilden av hur samurajerna verkligen var.

En samling av berättelser om olika samurajer och deras dåd transkriberades i början av 1700-talet av Tashiro Tsuramoto. Oreraren var hans herre samurajen Yamamoto Tsunetomo, vars namn kommer att refereras till när innehållet av skriften analyseras. Samlingen *Hagakure – The Way of the Samurai* har använts som källa för illustrering av samurajens praktik och filosofi och hur den har utövats i Japan under samurajens historia. Denna samling kommer också att förse mig med ett underlag för att beskriva samurajens ideal och hur idealet har förändrats efter tid. Berättelserna som transkriberats av Tsuramoto måste samtidigt behandlas källkritiskt på ett något djupare plan, då berättelser tenderar att överdrivas av olika syften och på grund av att det är en samling av berättelser som har förts vidare mellan flertalet individer. Vad som kommer att fokuseras på är just idealet, inte verkligheten, av samurajens kodex.

Bushido – The Soul of Japan, skriven av Inazo Nitobe, anses vara ett av de mest inflytelserika och fundamentala verken skapade för att låta västerländska individer förstå sig på samurajens filosofi och karaktär. Författad 1899, förklarar Nitobe samurajernas militaristiska besatthet utav livet, döden, och hedern, samt kopplar idealet till Japans historiskt etablerade religioner. Eftersom detta material tillkom efter samurajens upplösning lyckas Nitobe att förklara det

slutgiltiga resultatet av hur en samuraj förväntades uppföra sig och har även möjlighet att kritiskt kunna analysera den forna samhällsklassen som härskade i Japan.

1.6 Diskussion av källmaterialet

De källor som är utvalda är alla vedertagna inom forskningsområdet som grundpelare i förklaringen av samurajen och dess ideal, och är på så sätt rimliga källor att använda för syftet med uppsatsen. Däremot bör det nämnas att materialet kan ge en romantiserad syn på den fromma samurajen och bör beaktas som just vad det är, ett ideal. Således betyder det inte att alla samurajer följde det som ansågs av författarna som det rätta viset en samuraj skulle uppföra sig och leva. Riktlinjerna må ha anammats av många samurajer, men det kan vara naivt att tro att alla följde dem. Trots det tas den analyserade litteraturen på högsta allvar som ett perspektiv på det samtida samhället och som källor värda att studera och dra slutsatser utifrån.

En potentiell brist i materialet om samurajens ideals påverkan på det japanska samhället är att endast en av de tre huvudkällorna är skrivna av någon från en annan samhällsklass än just samurajerna. Inazo Nitobe var en lärd man som ämnade att förklara samurajens ideal för västerlänningar, vilket i sin tur kan problematisera bushidō och samurajernas unika karaktär i syfte av att hitta jämföranden med exempelvis européer. Bushidō och samurajens säregenhet kan, som konsekvens av syftet att sätta in dem i en historisk kontext, förminska och en felaktig bild av dem kan skapas.

1.7 Tidigare forskning

I tidigare forskning råder enighet om att samurajerna skapade och vidmakthöll ett ideal, bushidō, som inte bara påverkade samurajerna, utan även hela det japanska samhället. Flertalet forskare har definierat och förklarat samurajen och dess ideal för att kunna analysera det forna, samt nutida, japanska samhället och dess människor. Forskningsområdets stora bredd har åkallat flera vetenskapliga texter som ämnar att sätta samurajen i olika kontexter och för att vidare hjälpa till för att skapa en ytterligare förståelse av samurajens ideal.

Monica Braw, en av de främsta svenska japanvetarna, författade boken *Trollsländans land*⁶ som förklarar Japans historia och flertalet aspekter inom religion, samhällsutveckling, etik och moral, och historiska personer. Braw definierar även samurajen och dess historia, samt kopplingar till hur bushidō kom till och vad den innebar. Trots bokens stora omfattning, är den väl utvecklad och informationen väl utforskad. Dock går den inte in på djupet i förklarandet av samurajen och dess livsideal. Braw, tillsammans med Juhani Lompolo, författade istället boken *Samurajerna – Deras historia och ideal*⁷ vars syfte är att förklara idealet och definiera vad det innebar att vara en samuraj i Japan. Även om Braw och Lompolo sannerligen definierar samurajerna och dess ideal, förklarar den inte utvecklandet av bushidō. Då dessa två böcker endast förklarar en statisk bild av vad bushidō var, skapas en avsaknad av bushidōs förändringsprocess och hur den har tolkats.

Liksom Braw har många forskare undersökt samurajerna och bushidō, men antingen grundläggande, eller med fokus på att definiera begreppet utifrån den kontext där bushidō för samurajerna kunde uppfattas som en statisk bild. Med andra ord, har många forskare studerat hur samurajens livsideal såg ut i slutet av samurajernas existens, det vill säga på 1870-talet. Thomas Louis och Tommy Itos bok *Samuraj – Krigarens väg*⁸ förklarar och definierar också, likt Braw och Lompolo, vad bushidō var, vad den betydde, och hur den kom till. Dock inte hur den förändrades. För att uppfylla saknaden av bushidōs förändringsprocess, sätts denna uppsats och dess undersökning i en vetenskaplig kontext inom området.

En studie som analyserar begreppet bushidōs utvecklingsprocess och definition(er) gjordes av Oleg Benesch, men undersökningen fokuserar på hur den moderna beteckningen av bushidō utvecklats och framställts.⁹ Trots att han benämner den tidiga utvecklingen, går han inte in på

⁶ Monica Braw, *Trollsländans land – Japans historia*, Stockholm 2013.

⁷ Braw och Lompolo, 2006.

⁸ Thomas Louis och Tommy Ito, *Samuraj – Krigarens väg*, Stockholm 2007.

⁹ Oleg Benesch, *Inventing the Way of the Samurai: Nationalism, Internationalism, and Bushido in Modern Japan*, Oxford 2016.

djupet, liksom ovan nämnd forskning inom området. Benesch utgår dock från Nitobe och använder *Bushido – The Soul of Japan* som bas för sina analyser. På så vis finns det flertalet liknelser mellan föreliggande studie och Beneschs undersökning, men vilken tidsperiod och del av begreppets utvecklingsprocess skiljer studierna åt.

1.8 Teoretiska utgångspunkter

Till föreliggande studie kommer begreppshistoria att tillämpas för att undersöka hur begreppet och konceptet bushidō har använts, utvecklats, och tolkats. I viss mening kan begreppshistoria anses vara en utgrening av idéhistoria. Svante Nordin menar att idéhistorien, beroende på indelning och definition av vad idéhistoria är, skulle kunna tolkas vara ett verktyg där ändamålet är att se på historien ur begreppsliggörandets eller konceptualiseringens synvinkel.¹⁰ Nordin argumenterar för att den historiska verkligheten är en konceptualiserad verklighet som uppfattas genom ett språk, eller ett begreppssystem.¹¹ Genom kategoriseringen av ord och vad de står för uppfattar människan verkligheten, ser den, hör den, smakar och luktar den, och känner den. Dessa kategorier är inte statiska, utan förändras kontinuerligt genom historien. Enligt Nordin är undersökningen av dessa kategoriseringars utveckling och förändringsprocess en del av idéhistoria, men i mer begränsad beteckning begreppshistoria.¹² Begreppshistoria är således en disciplin där begreppen som analyseras tolkas utifrån historiskt perspektiv, dess användning, samt den diskurs där dem förekommer.¹³

Jussi Kurunmäki menar att den begreppshistoriska grundidén ligger i att ge nya perspektiv på både sociala och politiska fenomen, samt även att ifrågasätta tanken om en linjär och progressiv begreppsutveckling. Forskaren som tillämpar den begreppshistoriska teoretiska förklaringsmodellen måste, enligt Kurunmäki, utgå från att undersöka begreppets användning och olika betydelser i samband med den specifika historiska situation som studien ämnar

¹⁰ Svante Nordin, *Varför idéhistoria? – En ämnesintroduktion för nya studenter*, Lund 2011, s.14.

¹¹ Nordin 2011, s.14–15.

¹² Ibid, s.15.

¹³ Ibid, s.17.

analysera.¹⁴ Alltså är den historiska kontext som källmaterialet är författad i, viktig att bearbeta i samband med analysen av begreppet bushidō. På grund av språkets nära sammankoppling med den politiska och sociala världen, präglas begreppshistoria följaktligen av en epistemologisk utgångspunkt. Däremot är svaren på de ontologiska frågorna mindre relevanta inom begreppshistoria, antyder Kurunmäki, eftersom en hög grad av perspektivism genomsyrar den.¹⁵

Inom den tyska begreppshistoriska inriktningens forskning undersöks hur betydelsen av så kallade *Grundbegriffe* har ändrats med tiden. Den tyske historikern Reinhart Koselleck myntade *Grundbegriffe*, som översätts till grundbegrepp, och ämnade att undersöka hur dessa grundbegrepp har format det moderna samhället genom att analysera hur diverse begrepp har fått sin nuvarande betydelse.¹⁶ Koselleck menar att begrepp behöver tolkas utifrån två olika dimensioner, varav ett som föreliggande studie lägger fokus på. Den ena dimensionen är synkronisk och analyserar begreppets förhållande till andra begrepp som används under samma tidsperiod. Den andra är kallad diakronisk, som syftar på ett studerande av ett begrepps historiska utveckling.¹⁷ Föreliggande studie förhåller sig således till den diakrona dimensionen för att analysera begreppet bushidōs historiska utveckling. Bushidō är ett centralt begrepp inom det japanska samhället samt dess historia, och tillämpningen av begreppshistoria är naturlig för syftet att förklara hur samurajernas livsideal har definierats och utvecklats. Genom att tillämpa begreppshistoria på den föreliggande studien kommer användningen och förändringen utav begreppet bushidō att analyseras utifrån de tre historiska skrifterna som utgör källmaterialet. Begreppet 'bushidō' kommer således att undersökas utifrån dess ursprung, sammanhang, eventuella omdefinition, samt såväl gamla som nya syften i användningen av det.

¹⁴ Göran Bergström och Karin Boréus (red.), *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*, 3:e uppl., Lund 2012, s.178.

¹⁵ Bergström och Boréus 2012, s.179.

¹⁶ Florén, Ågren och Erlandsson 2018, s.145.

¹⁷ Bergström och Boréus 2012, s.181–183.

2. Bakgrund:

2.1 Samurajerna

Början på samurajens historia, både tid och plats, är fortfarande debatterad bland forskare av ämnet.¹⁸ Japansk krigföring har nedtecknats av samtida kinesiska dynastier då japanska expeditionskrig har genomförts mot Koreahalvön så tidigt som på 300-talet e.Kr. Utgrävningar har visat att Japan under 300-talet till och med hade en koloni i Korea vid namn Mimana.¹⁹ Däremot var det inte någon speciell krigarklass som utpräglade den japanska 'armén', utan länge bestod krigarna av värnpliktiga bönder som blev inkallade från provinser runt om i hela riket. Dessa utrustade bönder, eller *ashigaru*, fotsoldater, bar med sig bågar, svärd, och spjut. Systemet med bondesoldater fungerade inte i längden, och det blev nästintill omöjligt för bönderna att bidra med män och hästar, något som kostade pengar och mat. Fotsoldaterna klarade inte heller av att slåss mot det ridande folk som befann sig i Korea, och japanerna led stora nederlag i krigen utanför öarna. Mimana förlorades i mitten av 500-talet och Japans besittningar i Korea återerövrades. Även barbarerna, *emishi*, de som levde och plundrade i norra Japan, använde sig utav hästar i deras krigföring. Kombinationen av kostsamma strider i Korea och i norr fick regeringen att påkalla en militär reformering. År 739 avskaffades bondearméerna och istället fick de rika familjerna bistå staten med pojkar som var skickliga i hästridning och bågskytte, *kondei*. Även om fotsoldaterna fortfarande fanns kvar och användes i många århundraden till, skulle dessa inte betecknas som samurajer förrän så sent som 1591, då Toyotomi Hideyoshi införde en separationslag mellan bönder och krigare. Fotsoldaterna fick härmed sin ingång i samurajklassen, fast de hästberidna samurajerna såg ned på dem.²⁰

De starka ungdomarna, som *kondei* betyder, blev yrkesmilitärer och var de som så småningom skulle bilda krigarklassen *bushi*, vilket samurajernas samhällsklass kom att kallas. När regeringen centraliserades alltmer, blev det vanligare att aristokraterna i huvudstaden, som hade i

¹⁸ Mitsuo Kure, *Samurai: An Illustrated History*, Vermont 2002, s.6.

¹⁹ Louis och Ito 2007, s.17.

²⁰ Ibid, s.35.

uppdrag att styra över provinserna, delegerade arbetet till olika läns herrar, eller *daimyō*.²¹ Dessa läns herrar, som i princip var lantliga samurajer, skapade sig senare en egen liten maktbas, och för att skydda sin mark, anlätade egna arméer bestående av yrkessoldater.²² Ordet 'samuraj' härstammar från japanskans *samurau/saburau* vars innebörd är att 'vara vaksam'. Med tiden uppstod ett substantiv, samuraj, som istället betyder 'han som tjänar'.²³ I begreppet 'samuraj' lades det till ännu en betydelse som innefattade aristokrati och bördsrätt.²⁴ Tjänsterna för samurajerna började således att ärvas från far till son, och härkomsten blev utav största vikt för dem. Samurajerna som stod i tjänst blev även förlänade delar av marken de skyddade som belöning.²⁵ Ur tidsepoken benämnd Heian (794-1185) föddes alltså samurajen och den krigarklass som de nästkommande århundraden skulle hålla den egentliga makten i Japan. Minamoto Yoritomo grundade Japans första *shogunat*, militärdiktatur, Kamakurashogunatet år 1192.²⁶

2.2 Konfucianismen

Enligt de två krönikorna skrivna på 700-talet som den japanska historien i århundraden har utgått ifrån, Kojiki och Nihongi, lär konfucianismen ha kommit till de japanska öarna och Yamato så tidigt som vid mitten av 200-talet. Nutida forskare har enats om att dessa två krönikor inte går att behandla som faktaenligt källmaterial, men att de inte helt går att bortse från. Däremot menar Braw att forskning har visat ett senare intåg av konfucianismen, att det snarare skedde vid början av 400-talet. Även om konfucianismen möjligtvis studerades med intresse, var den inte alls lika anamnad av samhället som Nihongi påstår att den var. Delar av de idealen som Konfucius förespråkade integrerades dock i det japanska samhället eventuellt som en filosofisk, politisk, och etisk lära. Ur dessa skulle samurajerna finna sitt moraliska rättesnöre.

²¹ Braw och Lompolo 2006, s.40.

²² Ibid, s.40.

²³ Ibid, s.39.

²⁴ Louis och Ito 2007, s.22.

²⁵ Braw och Lompolo 2006, s.41.

²⁶ Ibid, s.42.

2.3 Shintoismen

Shintoism är den inhemska religionen, eller tron, i Japan. Denna religion var enligt Braw den mest bärande och betydliga religionen för samurajerna.²⁷ Inom shintoismen förespråkas en vördnad av familj och förfäder, men också av det gudomliga, vilka är några av de viktigaste delarna av Bushidō, krigarens väg. Varje samuraj bör hysa respekt för de andar som en gång tillhörde sina förfäder, och aldrig vanhedra dem.

Shintō betyder 'Gudarnas väg' och sägs vara Japans ursprungsreligion. Än idag kan besökare och turister bevittna hur shintoismen genomsyrar japanska seder och japanernas liv. Enligt Den Statliga Byrån för Kulturfrågor tillhör cirka 48 % av den japanska befolkningen den shintoistiska tron²⁸, men närmare 90 % påstår sig själva på något sätt utöva den, samt kombinerar shintoistiska traditioner med buddhistiska.²⁹ Trots detta påstår Braw att det kan vara svårt att tyda vad som shintō innehåller, vad för betydelse den har för samhället, och vad den har för ursprung.³⁰

Den shintoistiska tron anses vara en panteistisk religion, vilket betyder att Gud och världen uppfattas vara en och densamme. Shintoismen har varken en helig skrift, ett rättesnöre, någon uppfattning om liv före eller efter detta, och det finns inte heller synd och straff. Det som präglar shintoismen är förhållandet till döden och blodet. Döden är den yttersta förorening av naturen och världen, men även blod, oavsett naturligt eller via blodsgjutning, anses vara oren. Alltså ansågs det länge att kvinnans menstruation var oren och något som innebar skam. Denna uppfattning om död och blodsgjutning går i konflikt med hur en samuraj skulle uppträda och hur han skulle ställa sig mot döden. Exempelvis skulle samurajpojkar delta i avrättningar, som ofta skedde genom halshuggning, från ung ålder för att vänja sig vid blodsgjutning.³¹

²⁷ Braw och Lompolo 2006, s.66.

²⁸ Sugiura Hisahiro, Japanska Statliga Byrån för Kulturfrågor, *Årsbok om religion: Reiwas första år, 2019-12-20*, s.35

²⁹ Braw 2013, s.97.

³⁰ Ibid, s.97.

³¹ Braw och Lompolo 2006, s.70.

Braw problematiserar tolkandet av shintoismen som en enda religion, då det ”råder stora skillnader på gräsrotsnivå och på hög politisk, central nivå”.³² De lokala gudarna, *kami*, som dyrkades, och formerna för hur dem dyrkades, skiftade från klan till klan. Alltså fanns det nästintill ingen enhetlig sammansatt tro eller gemensamma ikoner som styrde uppfattningen utav religionen. Yamatoklanen var den klan som på 400-talet lyckades ena stora delar av de japanska öarna, och med deras maktövertagande blev också deras gud den centrala.³³ På så sätt skapades en enhetlighet bland folket, om än påtvingad. Denna centrala gud har sedan dess haft en viktig roll i vem som har makten i landet. Kejsaren av Japan, gudsättlingen.

Det sägs enligt legenden att den första kejsaren av Japan, Jimmu, blev tilldelad posten av solguden, hans förfader Amaterasu Ōmikami cirka 660 f.v.t. Kejsarens ätt har sedan dess, enligt krönikan Nihongi, styrt den blivande japanska staten och Japan, och har varit överstepräst för shintoismen.³⁴ Det var dock samurajerna som skulle besitta den riktiga makten i cirka 600 år på 1000-talet. Trots det underkastade sig alltid samurajen kejsaren. Kejsaren representerade gudomlighet, varpå varje japan var tvungen att visa vördnad och trohet då kejsaren var en individ av högsta rang. Varken samurajerna eller någon annan fick så lite som se på den vagn som kejsaren färdades i, utan var tvungna att vända sig med ryggen mot.³⁵

2.4 (Zen) Buddhismen

Shintoismen hade inte haft något eget namn förrän andra religiösa influenser dök upp i landet. Buddhismen introducerades sannolikt från de flyktingar som strömmade in i landet under 300- och 400-talen från Koreahalvön, och växte bland befolkningen så pass mycket att det på 500-talet skedde en maktkamp mellan de prästerliga ätterna och en annan inflytelserik ätt som ville införa buddhismen.³⁶ Innan konflikten på 500-talet hade shintoismen och buddhismen levt sida vid sida och låtit sig influeras av varandra. Folket hade börjat leka med tanken om att det fanns ett liv utöver detta, något som tidigare inte existerat i shintoismen. Även tankar om att ursprung

³² Braw 2013, s.98.

³³ Ibid, s.99.

³⁴ Ibid, s.78.

³⁵ Braw och Lompolo 2006, s.67.

³⁶ Braw 2013, s.100.

inte hade någon betydelse för individens relation till gudomen började cirkulera. Detta påverkade maktställningen för Yamatoklanen, och skapade konflikter eftersom vördnaden av kejsaren var mestadels beroende av tron om att kejsaren härstammade från självaste solguden. Braw argumenterar att kampen mellan prästerna och de buddhistiska klanerna ger bevis för hur buddhismen ansågs vara en konkurrent till shintoismen och den befinnande tron som kejsarens makt egentligen var uppbyggd på.³⁷

Under maktkampen mellan buddhismens och shintoismens följare rådde det även en farsot som tog många liv, vilket fick kejsare Bidatsu att temporärt bannlysa buddhismen. Den nästa kejsaren, Yōmei, insjuknade också i farsoten, men valde istället att ansluta sig till buddhismen och dess lagar innan sin död. De nästkommande kejsarna fortsatte sedan att utöva buddhismen, trots de prästerliga rådgivarnas motsättningar. Däremot, avsåg sig kejsaren aldrig den shintoistiska tron eller sin roll inom shintoismen och behöll således titeln som överstepräst.³⁸ Buddha kom senare att integreras som en annan gudomlighet inom shintoismen. Buddhismen blev på något vis en officiell religion tillsammans med shintoism på såväl statlig som samhälllig nivå under 600-talet och flertalet tempel restes runtom i landet. Även ett kejsarligt tempel vid namn Kudara Ōdara byggdes, vilket resulterade i Japans första kejsarliga nationella tempel, något som var kontroversiellt med tanke på kejsarens roll som ättling till solguden Amaterasu.³⁹

Trots att buddhismen blev en viktig del utav människornas liv och religionen genomsyrade hela samhället och dess institutioner i många århundranden från 800-talet och framåt, var det inte bara buddhismens grundtankar som anammades utav samurajerna. Omkring 1100-talet blev Zenbuddhismen populärt mestadels bland samurajerna, eftersom zen förlitar sig på instinkt och meditation, något som det förväntades att samurajerna skulle utöva och handla genom.⁴⁰ Zenbuddhismens ordknapphet och krav på total koncentration är något som enligt Braw fick fäste i Japan i mångt och mycket på grund utav samurajerna och samurajklassens framfart i det

³⁷ Braw 2013, s.100–101.

³⁸ Ibid, s.101–102.

³⁹ Ibid, s.75–76.

⁴⁰ Ibid, s.78.

japanska samhället.⁴¹ Buddhismen påverkade således samurajernas inställning både mentalt och andligt. Till skillnad från shintoismens tro om orenligheten i döden, ingöt buddhismen en acceptans av döden i samurajerna. Det var av yttersta vikt att samurajen, om denne ville lyckas, att dag och natt tänka på döden som en del av livet, och på ett sätt bli vän med den. Det fanns alltså en värdighet i döden, något som kunde bevittnas i samurajernas seppuku, bukuppskärning.⁴²

3. Resultat

Resultatdelen redovisas uppdelad efter begrepp, eller aspekter, som finns inom konceptet och begreppet bushidō. Som nämnt under 'Metod', finns inte alla aspekter med på grund av den begränsade omfattningen tillgänglig i en C-uppsats. Däremot, presenteras de flesta centrala delarna och sätts in i en kontext källmaterialen emellan. Musashi och Tsunetomo använder aldrig själva ordet bushidō i sina skrifter, vilket kan orsaka förvirring i nedanstående redovisningar av resultatet. Då Musashi använder sig av begreppet 'väg' för att förklara ett förhållningssätt, eller ett ideal, för varje disciplin av det japanska samhället, kommer föreliggande studie att skriva ordet 'väg' med versal när sammanhanget i fråga menar just ett förhållningssätt, exempelvis 'Krigarens Väg' eller 'Samurajens Väg'.

3.1 Religionen – hur den uttrycktes och hur viktig den var

Enligt både Musashi och Tsunetomo var buddhismen viktig för samurajen, åtminstone i rätt mån och rätt del utav den. Tsunetomo skriver exempelvis att en god samuraj dagligen skulle tillbe de skyddande gudomligheterna och den Buddha som samurajen vördade och ansåg vara sin bevakare i livet⁴³, men i senare passage skriver han att det är dåligt för en ung samuraj att lära sig om buddhism.⁴⁴ Tsunetomo argumenterar för att det kan skapa vilseledning då det skapar ett

⁴¹ Braw och Lompolo 2006, s.66.

⁴² Ibid, s.66.

⁴³ Yamamoto Tsunetomo, *Hagakure – The Way of the Samurai*, s.64.

⁴⁴ Tsunetomo, s.93.

vidgat perspektiv och på så sätt distraherar krigaren från vad som den bör fokusera på i nuet. En krigare skulle placera sig själv åt ett enda håll, annars skulle denne inte vara av något värde alls. Endast en gammal krigare som inte längre slåss på slagfältet kan tillåta sig lägga tid åt buddhismen och dess vägar. Däremot, skriver Tsunetomo att först om en krigare lyckas att göra modet och barmhärtigheten, som buddhismen förespråkade, till en gemensam börda att bära på axlarna tillsammans med lojaliteten mot sin herre, dag ut och dag in, tills de viker sig, kan krigaren bli en samuraj.⁴⁵ Detta kan tolkas som att Tsunetomo förespråkade att utövning av religionen och att ha kunskap inom den är två olika ting som skulle tolkas och värderas olika.

Musashi menar att det finns en Väg för allt och all utövning, oavsett fysisk eller spirituell. Liksom den Väg, eller skola, han själv förespråkar som behandlar hur en krigare ska bete sig för att uppnå den optimala kunskapen om livet och krigföring, finns det en Väg för bönder, präster, och till exempel buddhismen.⁴⁶ Musashi argumenterar för att Krigarens Väg inte innehåller någon annan Väg, som konfucianismens Väg, buddhismens Väg, eller artistiska prestationers Väg, men anser att om en man lär sig sin Väg, kan denne bevittna att de andra Vägarerna finns i allt runtom.⁴⁷

Innan Nitobes definition av religionens vikt inom bushidō sammanfattas, bör de föregående observationerna sättas i perspektiv och analyseras ytterligare. Även om Tsunetomo och Musashi ordar sig på skilda sätt, finns det många likheter i hur deras tankegångar uttrycks. Buddhismen och konfucianismen sätts in i en form utav rangordning, trots att de erkänns vara befintliga och viktiga i det vardagliga livet för Japans befolkning, däribland samurajerna. Både Tsunetomo och Musashi förespråkar en helhetlig kunskap inom krigarens och samurajens egen Väg innan något annat ska tilläggas i den, därav tyngden lagd av Tsunetomo i att äldre och numera tillbakadragen krigare bör förhålla sig till buddhismen först efter att lojaliteten på sätt och vis tonats ned i mannens liv. På liknande sätt förklarar då Musashi att var man skall hålla sig till sin egen Väg, och utifrån kunskaper inom den, ser man religionens roll i det allmänna livet och allt som finns

⁴⁵ Tsunetomo, s.93.

⁴⁶ Miyamoto Musashi, *The Book of Five Rings*, s.6–7.

⁴⁷ Musashi, s.13.

runtom i världen. Alltså är religionen viktig för samurajens framgång enligt dem båda, men rangordnad under *giri*, plikten till sin herre och sitt land.

Nitobe har valt att skriva ett kapitel om hur bushidō kom till och vart idealet härstammar från, och lägger då en större del av det för att hänvisa till religiösa ursprung. För att påvisa exempel som vi i västvärlden skulle kunna relatera till, väljer Nitobe att jämföra religionens roll för samurajen med kristendomens roll i ridderligheten som hägrade under Medeltiden i Europa. Ära, krig, och religion var de tre själarna som riddaren skulle förhålla sig till. Nitobe menar att utan ett högre moraliskt förhållningssätt, speciellt inom militäriska angelägenheter, hade denna ridderlighet, som även samurajerna kan associeras med, varit obefintlig.⁴⁸ Den etik och moral som samurajerna följde tillskriver Nitobe Konfucius med hans fem moraliska relationer: mästare och tjänare, far och son, man och hustru, äldre och yngre broder, samt mellan vän och vän.⁴⁹ Braw påstår att konfucianismen likaväl kan räknas som en ytterligare religion tillsammans med buddhismen och shintoismen under samurajernas tid, även om den mestadels tillhandahöll regler för samhället och den enskilda människans förhållande till detta.⁵⁰ Konfucianismen är således likt en politisk moralfilosofi som samurajerna anammade.

Buddhismen var, enligt Nitobe, källa till många saker som karakteriserade bushidō. Det var genom buddhismens lära som samurajen hämtade sin åtrå efter mod och lugn när han möttes utav fara och förödelse. Nitobe påstår att det var genom buddhismen som samurajerna skulle finna ett förakt till livet i sig, och på så sätt se på döden utifrån vänskapliga ögon.⁵¹ Nitobes förklaring av buddhismens roll kan ses i hur exempelvis Musashi skriver att en samuraj bör vara beslutsam, men också lugn, både i strid och i det vardagliga livet.⁵² I en duell eller i en strid menar Musashi att en bemästring av lugn kan vinna kampen.⁵³ Trots att Musashi inte explicit tillskriver buddhismen detta tankesätt, blir det tydligt att religionen har påverkat och format det

⁴⁸ Inazo Nitobe, *Bushido – The Soul of Japan*, s.161.

⁴⁹ Ibid, s.163.

⁵⁰ Braw och Lompolo 2006, s.65.

⁵¹ Nitobe, s.161.

⁵² Musashi, s.17.

⁵³ Ibid, s.39.

japanska samhället. Tsunetomo skriver också ett flertal exempel där buddhismen hägrar, dock inte uttryckligen. Till exempel, skriver han att under en kampanj i Korea möttes den japanska hären av en stor armé av kinesiska soldater. De japanska soldaterna ska med spänning ha sett på den intågande armén och lugnt analyserat situationen och räknat på hur många soldater den bestod av.⁵⁴ Detta må vara en förskönad bild i syfte av att lyfta det lugn och mod som japanska soldaterna förväntades besitta, men det kan även kopplas till hur Tsunetomo menade att en soldat förväntades vara, vilket är en av orsakerna till att skriften författades. Buddhismen genomsyrar alltså *Hagakure*, möjligtvis undermedvetet för Tsunetomo.

Explicita analyseringar gjorda av Musashi och Tsunetomo är bitvis svårhittade, men något som tydliggör skillnaden i perspektiv på det samhälle som präglades utav samurajerna och bushidō kan göras i att ordet Shintō i dess religiösa sammanhang endast nämns av Nitobe. Läsaren av *De fem ringarnas bok* och *Hagakure* får hålla sig till egentolkande för att hitta spår av shintoismen och huruvida den skulle kunna ha uttryckts av Musashi och Tsunetomo. Detta kan bero att shintoismen ansågs som en självklarhet som inte behövde sättas i en kontext gentemot något annat. Som Braw förklarade, tillkom inte en beteckning för shintoism förrän andra religiösa influenser började etablera sig i landet och ordet dök först upp i Nihongi på 700-talet.⁵⁵ Shintoismen var alltså länge en naturlig del av samhället och behövde inte ha något speciell associering eller benämning som på något sätt särpräglar den. De skyddande gudomligheterna som Tsunetomo talar om i samband med tillbedjan om skydd refererar möjligtvis till shintoismens panteism och hänvisar till ursprungsreligionen av Japan. Det som Musashi och Tsunetomo inte diskuterar, till skillnad från Nitobe, är hur shintoismen har präglat egenskap för samurajerna som avser förfäderlig fromhet. Däremot, benämner de båda vikten av att värna om familjehedern och respekt för de bortgångna. Skillnaden ligger i hur Nitobe ser kritiskt och analyserande på tankegången, när Musashi och Tsunetomo anser det vara en självklarhet, en indoktrinerad självklarhet. Detta sammanfattas, möjligen ytligt, av Nitobe när han påstår att

⁵⁴ Tsunetomo, s.121.

⁵⁵ Braw 2013, s.100.

teologi och religion endast rör en samuraj när denne ska hitta mod. Annars var religionen förpassad till prästerna.⁵⁶

3.2 Inställningen till döden

Som nämnt ovan, införde buddhismen ett accepterande av döden hos samurajerna. I många avseenden skulle samurajen till och med förväntas hellre dö än att leva, om valet fanns.

Tsunetomo skrev ned ett, enligt honom, exemplariskt exempel på hur en samuraj skulle uppföra sig för att uppfylla bushidōs förväntningar, där en samuraj valt att mörda två andra samurajer som i ett slagsmål dödat två av hans fränder. Samurajens förklaring, vilken förmodligen tilltalade Tsunetomo, löd att han hellre accepterar dödsstraffet som väntade honom för hans gärning, än att han skulle lämnat platsen där hans vänner miste livet. Enligt samurajen var hans val att dö något som följde bushidō, eller krigarens Väg, mer än att om han valt att bevara livet.⁵⁷ Denne samuraj lär ha skonats sedan på grund av sitt goda exempel på hur en plikttrogen följare av bushidō bör uppföra sig och tänka. Samurajen förespråkade ett sätt att se på döden som tillhörde idealet utifrån det buddhistiska inflytandet på krigaren. Hellre offra sitt liv än att i skam leva vidare. Detta exempel som Tsunetomo redovisar är ett tecken på hur viktigt det var för samurajen att stå döden nära. Enligt Tsunetomo finner sig samurajens Väg i döden.⁵⁸

Tsunetomo skriver även att meditation dagligen skulle göras där samurajen inbillar sin egen död på olika sätt. När kroppen och sinnet var i frid, skulle var man meditera om hur han blev söndersliten av pilar, hur han drunknade i håglöst vatten, hur han avlider i sjukdom, och hur han begår seppuku när hans mästare dör. Tsunetomo ansåg att var dag, utan undantag, skulle samurajen anse sig själv som redan bortgången.⁵⁹ Tsunetomo tar även upp ett ordspråk som de äldre samurajerna använde sig av; går du utanför takfoten är du en död man, på andra sidan grinden väntar fienden.⁶⁰ Tsunetomo ansåg att det inte var försiktighet som förespråkades genom ordspråket, utan att det var en mental förberedelse på döden som det syftades på. Om Tsunetomo

⁵⁶ Nitobe, s.201.

⁵⁷ Tsunetomo, s.127.

⁵⁸ Ibid, s.60.

⁵⁹ Ibid, s.143.

⁶⁰ Ibid, s.143.

hade rätt i vad som var den riktiga bakomliggande meningen med ordspråket, är detta ett tecken på hur sättet att se på döden fördes vidare från generation till generation.

Musashi skriver inte explicit att det är genom ett accepterande av döden som krigaren finner lugnet och den sinnesnärvaron som behövs för att följa den rätta Vägen i livet, trots att han väljer att beskriva krigarens Väg som ett resolut accepterande av döden.⁶¹ Istället poängterar han vikten i att hitta ett lugn och ett erkännande av det han valt att benämna 'tomheten'. Att ha vetskap om det som inte existerar i människans förståelse, det är tomheten. Tomheten är alltså där intet finns. Genom att träna sin själ dag ut och dag in, kan en krigare tämja både hjärta och sinne. Musashi menade att genom att tämja sin själ, eller sin ande, försvinner det oklara, det ovissa, och den riktiga tomheten visar sig.⁶² Trots att tomhet är ett centralt begrepp inom buddhismen kan det vara svårbegripligt att definiera vad som menas med tomheten. Det som Musashi menar med tomheten, det som människan har vetskap om men inte förstår, kan i viss mån tolkas och kopplas vidare till en djupare förståelse för döden, vilket hans lärjungar möjligtvis även gjorde. Den eviga gåtan om 'livet efter detta' kan på så vis relateras till det tomrum och den tomhet som Musashi syftar på. Det ger på ett sätt förståelse för hur besattheten av inställningen till döden, som Tsunetomo ansåg varje samuraj borde ha, kom till. Samurajens inställning till döden som anammades i bushidō kan således ha formats ur Musashis filosofi, krigarens 'rätta' Väg. Om så är fallet, kan det diskuteras vidare vare sig samurajens kännetecknande ideologi enbart härstammar från religionens etiska ramverk, eller om tänkare, likt Konfucius, hade mer påverkan än vad som tidigare ansetts.

I Nitobes observation av hur döden stod i relation till samurajens livsideal antecknar han att döden inte bara var något nobelt och en sak att ha i åtanke dagligen, utan att själva livet ofta ansågs billigt bland unga samurajer. Åtminstone var det på detta sätt, enligt Nitobe, när det gällde seppuku.⁶³ Enligt Nitobe lär en prins av Mito ha påstått att riktigt mod är att leva när det är

⁶¹ Musashi, s.6.

⁶² Ibid, s.55.

⁶³ Nitobe, s.215.

rätt att leva, och att dö endast när det är rätt att dö.⁶⁴ Seppuku var ämnat som ett tillvägagångssätt för den som ville behålla sin heder eller den som behövde omvända sina synder som samuraj. Nitobe menar dock att många unga samurajer inte löd prinsen av Mitos ord om att inte kasta bort sitt liv. Hetlevrade ungdomar valde att kasta bort sitt liv vid tillfällen där det var meningslöst eller ovärdigt för denne att dö. Liksom insekter till en eld jämför han den talrikhet av samurajer vars liv kastades bort eller togs. Allt detta, enligt Nitobe, i ärans namn.⁶⁵ Nitobe kopplar den talrikhet av samurajer som begick seppuku till Dantes helvete och dess sjunde krets – den som Nitobe menar innehålla mest densitet av japanska själar – dit alla offer för självförstörelse hamnar.⁶⁶

Resultatet på en manisk strävan mot ära samt ett konstant nedvärderande av det egna livet blev alltså ett problem som fick representera det samhälle som bildades under ett samurajvälde i fredstider. De tre skrifterna kan bitvis sättas in i en process av hur inställningen till döden hos samurajer utvecklades och vad som blev konsekvenserna utav den. Musashis tomrum kan tolkas som ett vagt embryo för hur döden inte skall fruktas och att det finns något bortom den. Tsunetomo påvisar utvecklingen utav Musashis tankegång och hur dem efterföljande tänkarna har tolkat detta tomrum. Tsunetomo och samtida förespråkare av bushidō skapade en fanatism i döden och dess värde över livet, även om det må ha varit omedvetet. Det som Nitobe redogör är alltså resultatet av den transformation som kom från Musashis tomrum och dess tolkning utav det. Buddhismen står som översta påverkan på samurajernas livsideal i relation till liv och död, men det är samurajerna som får stå som bevis för konsekvenser av en extremistisk reaktion på en filosofi.

Till skillnad från Musashi, väljer Nitobe och Tsunetomo att även definiera kvinnans roll i livet och således även kvinnans inställning till döden, ty det fanns ett ideal för kvinnorna inom samurajklassen också. Kvinnans roll i sättet att acceptera döden, eller snarare motverka en hederslös död, är en plikt som lades på dem i syfte att bevara deras kyskhet och ärbarhet. Nitobe

⁶⁴ Nitobe, s.169.

⁶⁵ Ibid, s.215.

⁶⁶ Ibid, s.215.

menar att trots kvinnans brist på lära inom anatomi, skulle de veta exakt hur och vart de ska skära för att snabbast kunna begå självmord. Kvinnan skulle inte vara rädd för att ta sitt liv om situationen kom där kyskheten hotades av en eventuell våldtäktsman, då hedern inte skulle få fördäras.⁶⁷ Tsunetomo menar att det enda rätta sättet att uppfostra en flicka är att lära henne om kyskhet från ung ålder,⁶⁸ vilket visar på hur både flickor och pojkar fick lära sig att acceptera döden för att behålla hedern när tiden kom. På så sätt fanns bushidō även i den kvinnliga sfären av det japanska samurajsamhället och oavsett kön skulle de av samurajbörd vara vän med döden.

3.3 Giri - Plikt

Enligt Nitobe betyder termen *giri* bokstavligen 'rätt skäl', men i en vag mening betyder *giri* 'plikt', som efter tiden förväntades av den japanska befolkningen att varje individ skulle fullfölja.⁶⁹ Nitobe menar att plikten i dess tidigare och originella benämning stod för en ren och simpel version av vad som den senare utvecklades till. Det är därför, påstår Nitobe, att japanerna pratar om en skyldighet till föräldrarna, underordnade, överordnade, staten, och samhället med mera. *Giri* betydde primärt just vad som den etymologiskt menade, alltså den bokstavliga betydelsen, ett förhållningssätt för hur man utförde handlingar utifrån rätt skäl. Nitobe använder metaforen av en uppdragsgivare med piska i hand för att få lata att utföra deras skyldigheter.⁷⁰

Den utveckling av begreppet plikt som Nitobe syftar på resulterade, enligt honom, i en urartning av vad plikten betydde. Istället för ett förhållningssätt för att handla rätt, blev *giri* en sorts korrekthet som anammades i det japanska samhället som en andrahandsetik, och på så sätt konstruerades familjen som en social entitet i en arbiträr verklighet.⁷¹ Inom denna konstruktion av hur det rätta samhället skulle agera gentemot plikten till sina medmänniskor, kom plikten till äldre fram. Så länge en person var född före personen i fråga, skulle alltså vördnad ges åt den äldre, oavsett talang eller vishet. Det som fortfarande karakteriserar det japanska språket och det moderna japanska samhället är alltså ett resultat av utvecklingen av innebörden av begreppet *giri*.

⁶⁷ Nitobe, s.223.

⁶⁸ Tsunetomo, s.144.

⁶⁹ Nitobe, s.168.

⁷⁰ Ibid, s.168.

⁷¹ Ibid, s.168-169.

Genom bushidō levde alltså denna förändring vidare. Nitobe menar att denna, i hans mening negativa, förändring bildade en slags förkastelse av de yngre barnen inom familjerna. En moder kunde, och ansågs böra, offra alla sina yngre barn om chansen att rädda den först födda fanns. På samma vis skulle en dotter offra sin oskuld för att hjälpa till att betala för sin faders slöseri.⁷² Nitobe argumenterar att under konstruktionen av konceptet giri gömdes rädsla och feighet, något som var motsatsen till vad som förväntades av en samuraj. Giri utvecklades till att bli en felaktig beteckning av vad som den från början var ämnad att stå för. Nitobe påstår att om det inte var för bushidōs andra aspekter, exempelvis mod och lojalitet, skulle plikten falla alltför långt bort från dess ursprung, och på så sätt förmörka den egentliga plikten till familjen och samhället.⁷³

Plikten till sina förfäder och sina överordnade är något som även Tsunetomo anser vara högaktat hos en samuraj. Tsunetomo menar att om en samuraj ämnar att lyckas som en vasall, måste denne uppfylla och reflektera över skyldigheterna till sin familj, men främst ägna både kropp och själ för att vörda sin herre.⁷⁴ Rangordningen av vad som bör värdesättas högst förtydligas ytterligare när han påstår att om samurajen värdesätter sin herre över allt annat, skulle föräldrarna glädjas och gudarna skulle ge deras samtycke, eftersom för en krigare finns det ingenting annat än att ha sin herre i åtanke.⁷⁵ Det som Nitobe ansåg vara ursprungsinnebörden av giri var alltså befinnande, och möjligtvis fortfarande i sin tidigare fas av begreppet, när Tsunetomo författade *Hagakure*. Tsunetomo belyser snarare det som Nitobe menar med att de andra aspekterna av bushidō inte tillät plikten att urarta mer och förkastas in i rädsla och feighet. Den version av plikt som Nitobe anser giri har fallit in i kan således tolkas som en konsekvens av den samhällsförändring som har skett i Japan sedan bushi, eller samurajklassen, har upplösts. När inte bushidō stod som det absoluta rättesnöret och livsidealet för befolkningen längre, kan aspekterna av vad som definierade bushidō ha förändrats för att förhålla sig till det nya samhället.

⁷² Nitobe, s.169.

⁷³ Ibid, s.169.

⁷⁴ Tsunetomo, s.60.

⁷⁵ Ibid, s.64.

Trots att Musashi generellt fokuserar mer på hur en samuraj ska uppföra sig i sinne och kropp inför och under sammandrabbningar, kan den som läser skriften se tecken på den filosofi som bushidō kom att grunda sig på. I relation till plikten, skriver Musashi det som Nitobe menar är begreppet giris tidiga, och rena, definition. Enligt Musashi bör en krigare hålla ett öppet hjärta för ett bredare perspektiv. Endast genom att hålla ett brett perspektiv kan krigaren bemästra den rätta Vägen.⁷⁶ När samurajen följer den rätta vägen blir denne den överlägsne mannen, och det är just denne man som Musashi menar ska förvalta underordnade, uppträda på ett korrekt sätt, styra landet, och främja befolkningen.⁷⁷ Samurajerna skulle alltså vara den ledande samhällsklassen och föra ett gott exempel för folket i det japanska samhället, vilket tydliggörs i Tsunetomos beskrivning av vad som förväntades av en samuraj i relation till omgivningen.

Samurajen förväntades inte bara uppföra sig exemplariskt inom det feodala samhället, men samurajerna, då de ansåg sig själva stå över andra samhällsklasser, förväntades också vara ett ideal för samtliga människor. Enligt Tsunetomo skulle exempelvis en pojke från sin barndom undervisas i, förutom vördnaden av sin herre och sina föräldrar, etikett och artighet, tålmod, samt det korrekta sättet att både prata och gå.⁷⁸ Just på grund av detta fästes ett krav på samurajerna inom bushidō. Även om Musashi, Tsunetomo, och Nitobe förklarar hur synen och förväntningarna på samurajen såg ut, var det ett ideal, inget konstituerat regelverk. Däremot fanns det en motsats inom bushidō. Skulle inte samurajen följa samurajens Väg, skulle denne leva ett hederslöst liv. Hedern, ännu en aspekt av bushidō, tog formen av den metafor Nitobe använde sig utav med piskan. Hedern styrde samurajerna till att uppfylla plikten som ett gott exempel för den vanliga befolkningen men även som krigare.

3.4 Heder

Heder är något som Nitobe menar karakteriserade samurajen som samhällsklass och något som barnen fick lära sig redan innan dem var födda.⁷⁹ Med heder finns det också skam. Skammens

⁷⁶ Musashi, s.15.

⁷⁷ Ibid, s.16.

⁷⁸ Tsunetomo, s.144.

⁷⁹ Nitobe, s.191.

kraft, i kombinationen med önskan om hederfullt levande, var såpass stark att delinkventers beteenden kunde rättas genom att enbart ifrågasätta deras hederslösa leverne.⁸⁰ Nitobe analyserar hedern och skamlighetens roll för samurajen och kritiserar den för den överdrivenhet som samurajerna, i hederns namn, utförde massvis med dåd som stred mot bushidō och samurajens moraliska kodex.⁸¹ Även när det kom till självmord, blev hedern ett verktyg för att rättfärdiga en samurajs död. Hur hedern kunnat utvecklas till, som Nitobe menar, att den minsta lilla förolämpningen mot en samurajs heder oftast slutade i blodsutgjutelse, har liksom döden, som nämnd ovan, förklaring i den fanatism som skapades av samurajerna. Fanatismen förtydligas i att en samuraj hade laglig rätt att avrätta en person ur en samhällsklass under honom om han ansåg sig förnärad.⁸²

Möjligtvis härstammar fanatismen från inflytelserika samurajers åsikter, som exempelvis hyllas av Tsunetomo när en viss Naoshige ansett att det är feghet att inte säga något när någon själv blir förnedrad eller hånad.⁸³ Mannen som väljer att håna den andre förtjänar då döden. Hedern i hur omgivningen ser på den enskilde samurajen blir alltså något som bör försvaras med livet, om Naoshiges ord tolkas i kontexten, och på så sätt är det troligt att impulsiva attacker sker mot en som på något sätt försöker hota omgivningens bild utav den samurajen. Vare sig dessa inflytelserika samurajer är orsak till fanatismen eller ej, är företeelsen som Tsunetomo väljer att inkludera i sin skrift ett talande exempel på ett embryo för en fortsatt utveckling av vad det innebar att vara hederlig. Möjligtvis ansåg både Naoshige och Tsunetomo att en ny definition av begreppet 'heder' var i behov. Oavsett vad, tyder denna omdefinition på en förändringsprocess av ett vidareutvecklat samhälle, och en konsekvens av begreppets tidigare tillämpnings irrelevans för den resulterade samhällsutvecklingen.

Efter att Hideyoshi Toyotomi infört en lag som gjorde samurajklassen helt ärfilig, ökade samurajernas hängivelse till familjenamnet. Toyotomi själv var bonde från början, men raserade

⁸⁰ Nitobe, s.191.

⁸¹ Ibid, s.192.

⁸² Braw och Lompolo 2006, s.118.

⁸³ Tsunetomo, s.101.

alltså det system som gjorde honom till samuraj.⁸⁴ Hedern låg inte längre i att uppnå statusen som samuraj och framgången på slagfältet. Förfädernas namn och vad de åstadkom förväntades av ättlingarna att föras vidare. På så sätt utvecklades hedern till något som var extra viktigt att vidmakthålla och försvaras. Således blev själva samurajens existens en form av heder, vilket tydliggörs i Tsunetomos exempel om att det finns värdighet i utseende, lugn, felfrihet, uppförande, alla egenskaper som en samuraj förväntades excellera inom.⁸⁵ Tsunetomo menade att om en samuraj uppnådde dessa krav och förväntningar, kunde denne, oavsett samurajbörd, stiga i graderna och göra ett namn för sig själv och sin familj.⁸⁶

Utifrån den historiska kontexten där Musashi författade *De fem ringarnas bok*, 1645, hade Japan ännu inte upplevt en längre period av den fredstid som karakteriserar Tokugawashogunatet och Edō-perioden. Musashi hade själv deltagit i flertalet slag och, enligt honom, varit obesegrad i 60 dueller.⁸⁷ Antagligen är det just på grund av hans meriter som han väljer att tillskriva den Väg han förespråkar som den rätta Vägen att vinna heder, då bemästring utav den resulterar i oövervinnlighet.⁸⁸ Hedern och hur en samuraj skulle uppnå den förändrades med tiden, något som är noterbart i *Hagakure* då hedern inte längre diskuteras i samband med slagfältet eller i dueller. Utifrån den historiska kontexten som skrifterna författades i, synliggörs det hur hederns definition, och vad den innebar, för samurajerna förändrades på relativt kort tid. Begreppet heder förändrades därför i samband med fredstidens fastställning. Tsunetomo väljer således istället att exemplifiera olika scenarion, händelser, och då som resulterar i skam. Genom att fokusera på vad en samuraj inte skulle göra, framgår det hur en samuraj skulle agera för att behålla sin heder. Till skillnad från Musashi, som beskriver hur en samuraj ska vinna heder, förutsätter Tsunetomo att all gärning som inte tillhör samurajens Väg är skamligt och vanhedrar samurajen.

Nitobe analyserar och formulerar sina slutsatser om samurajens syn på heder utifrån begreppets utveckling. Förändringsprocessen och argumentet för hur hedern, och synen på den, har

⁸⁴ Louis och Ito 2007, s.35.

⁸⁵ Tsunetomo, s.84.

⁸⁶ Ibid, s.85.

⁸⁷ Musashi, s.5.

⁸⁸ Ibid, s.16.

utvecklats beroende på den samhällsförändringen som skedde i Japan, vilket förtydligas genom de exempel som författarna tar upp, och på sättet de valt att förklara konceptet och begreppet 'heder', är anmärkningsvärt. Till skillnad från sättet som författarna valt att definiera samurajens förväntade syn på döden, där kopplingar mellan Musashis tomrum och Tsunetomos tolkning utav dödens tomrum, sker här utvecklingen av heder på grund av ett skifte i samhället, snarare än en filosofisk utveckling.

3.5 De tre dygderna

Enligt Tsunetomo finns det tre dygder som bushidō utgår från och som kännetecknar vad självaste innebörden av vad en samuraj är. Den fysiska kroppen och själen ska, enligt honom, först och främst tillägnas herren. Utöver det bör en samuraj tränas i vishet, godhet och barmhärtighet, samt mod. Dessa tre dygder menar Tsunetomo är de enda som behövs för att följa bushidō.⁸⁹

3.5.1 Chi – Vishet

Nitobe förklarar att *Chi*, eller vishet, användes för att definiera intellekt, men att begreppet samtidigt delades upp mellan vishet och kunskap bland samurajerna. Kunskap var, enligt Nitobe, placerad lägre än vishet, i en underordnad roll.⁹⁰ Likaså argumenterar Tsunetomo för att en samuraj måste ha kunskap om sin klans ursprung, historia och vasaller, men endast i viss mån, eftersom extensiv kunskap har, enligt honom, en tendens att bli ett hinder.⁹¹ Utifrån Tsunetomos argument blir det tydligt att det fanns en skillnad mellan kunskap och vishet hos samurajerna, och att visheten värdesattes utifrån om den möjligtvis kunde påverka samurajen negativt, förmodligen i relation till plikten inför sin herre.

⁸⁹ Tsunetomo, s.75.

⁹⁰ Nitobe, s.201.

⁹¹ Tsunetomo, s.85.

Sättet som Tsunetomo ansåg vara det bästa i försöket att uppnå vishet var enkelt, han ansåg att vishet tränades upp genom diskussioner med andra.⁹² Alltså skulle inte en samuraj lägga större delen utav tiden på studerande, utan dialogen ansågs stå högre i jämförelse. En samuraj som hela tiden förlitade sig på sin egen klokhet skulle förbli fast i ett egenintresse, och inte ha förmågan att uppnå fullständig vishet. Tsunetomo menade att genom diskussion och rådgivning kan de som personligen inte är inblandade hjälpas åt att utveckla samurajens vishet.⁹³ Antagligen var det utifrån Tsunetomo och samtida samurajer som Nitobe hittar förklaringen till hur utbildningen för samurajer såg ut. Enligt Nitobe var den undervisning som ämnade utöka samurajernas intellekt mestadels bestående utav litteratur och filosofi. Däremot, var det inte själva kunskapen eller den objektiva sanningen som det strävades efter, utan snarare hjälpmedel för dem att forma sin karaktär.⁹⁴ Följaktligen var det dialogen individerna emellan som skulle uppnå den vishet som förväntades finnas i en samuraj.

Likt Nitobe och Tsunetomos definitioner av vad *Chi* är, sätter Musashi vishet och kunskap i två olika fält. Både Musashi och Tsunetomo argumenterar för att bred kunskap inom andra Vägar än samurajens, eller krigarens, Väg kan vara skadligt. Musashi sträcker sig dock längre i förklaringen om hur bred kunskap om sin omgivning som en samuraj bör ha. Han väljer att jämföra en befälhavare med en snickarförman. Liksom en förman, måste en befälhavare ha kunskap om naturens, rikets, och husets regler.⁹⁵ Detta utökade, som nämnt ovan, senare Tsunetomo till varje samuraj, och inte endast befälhavare. En förman står för arbetsfördelningen i ett byggnadsarbete, vilket Musashi jämför med hur en befälhavare måste ha kunskap inom strategi för att på bästa sätt använda de soldater som finns under hans befäl. Det är genom att få förståelse om detta som en vanlig snickare också kan bli en förman, vilket symboliserar hur en samuraj som följer den rätta Vägen kan stiga i graderna.⁹⁶ Visheten kommer sålunda genom att först anamma de olika kunskaperna som en krigare behöver, och sen utifrån dem analysera

⁹² Tsunetomo, s.75.

⁹³ Ibid, s.61.

⁹⁴ Nitobe, s.201.

⁹⁵ Musashi, s.8.

⁹⁶ Ibid, s.9.

situationerna. Vishet kan av Musashis ord tolkas som vad en individ gör med den kunskap som den besitter. Utmaningen för en samuraj blir då att förskaffa sig den kunskapen.

3.5.2 Jun – Godhet och barmhärtighet

Den andra dygden *Jun* står för godheten och barmhärtigheten. Denna del, om Tsunetomos definition skall användas, står för mänskligheten i en samuraj.⁹⁷ Tsunetomo menar att när en samuraj gör något där han sätter medmänniskan före sig själv, lyckas han leva barmhärtigt och i godhet. Benådning var något som Tsunetomo menade var bevis på en herres godhet och barmhärtighet. Han tar upp exemplet på en tjuv som erkände sina dåd framför samurajen som han stulit från, varpå samurajen, istället för att avrätta tjuven direkt, valde att lyssna och ge tjuven en chans att be om förlåtelse för hans synder.⁹⁸ Samurajens barmhärtighet syntes alltså utifrån hur han hade valt att värdesätta tjuvens ånger och försök till att rätta sig, framför sin egen hämnd, något som tilltalade Tsunetomo.

Musashi lägger inte mycket betoning för hur en samuraj bör uppföra sig barmhärtigt, men menar att genom visheten, måste en samuraj ha kännedom om allmän rättvisa och kunna skilja på rätt och fel.⁹⁹ Tsunetomo lägger mer vikt på hur en samuraj bör gå tillväga för att kunna uppnå bushidō, medan Musashi har en tendens av att påpeka vad som är rätt eller fel om samurajen vill följa den rätta Vägen. Tsunetomo skriver exempelvis att om en samuraj vill fördubbla sin styrka och aldrig fallera i livet eller som samuraj, bör denne bland annat manifesteras stor barmhärtighet och godhet, samt att alltid verka för människans bästa.¹⁰⁰

Barmhärtigheten som kännetecknade bushidō och samurajerna var, som Nitobe påstår, en sorts barmhärtighet, eller i vissa fall nåd, som ofta var kopplad till frågan om liv eller död. Nåden var aldrig en impuls för samurajerna, utan den kom utifrån om den var förtjänt eller inte.¹⁰¹ Nitobe

⁹⁷ Tsunetomo, s.75.

⁹⁸ Ibid, s.84.

⁹⁹ Musashi, s.18.

¹⁰⁰ Tsunetomo, s.147.

¹⁰¹ Nitobe, s.176.

menar att *Jun* lärdes ut tillsammans med rättskaffenhet, och samurajerna varnades för att godtyckligt ägna sitt liv åt välgörenhet utan att ha rättvisan som grund.¹⁰² Detta tyder på en kontinuitet i konceptet, eller begreppet, *Jun*. Det som Musashi menar med att varje samuraj ska lära sig vad som är rätt och vad som är fel, är i samklang med både Tsunetomos och Nitobes definition av hur en samuraj skulle hålla sig till barmhärtighet och godhet, eller mänsklighet som Tsunetomo också beskriver dygden.¹⁰³ Vad som ansågs vara rätt eller fel, var oftast beroende på situation. Tsunetomo skriver flertalet exempel där samurajer blivit benådade, vilket sker i enighet med Nitobes analys, när de stod inför rätta, vilket ofta var beroende på förövarens handling gentemot bushidō.¹⁰⁴

3.5.3 Yu – Mod

Den sista av de tre dygderna är *Yu*, mod, som samurajerna framför allt kan tillskrivas i kombination med modet inför döden. Tsunetomo står för en simpel förklaring av vad som menas med samurajens mod; en samuraj, om denne vill finna mod, bör bita ihop tänderna och fortsätta framåt utan att tänka på konsekvenserna.¹⁰⁵ Tsunetomo skriver att en krigare som önskar bli en vasall kan inte bli så utan att bygga upp ett yttre mod och medlidande i hjärtat.¹⁰⁶ Att behålla modet på slagfältet oavsett resultat i slaget var av yttersta vikt, och ansågs vara en vital del för samurajer. Att vända ryggen och fly från sina fiender vid tillfällen där oddsen stod emot dem kunde bringa skam för krigaren. Tsunetomo skriver att alla Tokugawa Ieyasus krigare som gick bort i strid var vända mot fienderna, och dog därför en hedersam och modig död.¹⁰⁷ Vare sig detta bär någon sanning eller ej, är det ett förtydligande på hur dessa samurajer hyllas och används som förebilder för andra samurajer som önskar uppfylla modets dygd.

Musashi anser att en krigare som tränar tillräckligt mycket och gör sig själsligt beredd inför dueller och kamper, har styrkan att ta sig an tio män.¹⁰⁸ Förutom ett kontinuerligt förespråkande

¹⁰² Nitobe, s.175.

¹⁰³ Tsunetomo, s.75.

¹⁰⁴ Ibid, s.90.

¹⁰⁵ Ibid, s.75.

¹⁰⁶ Ibid, s.92.

¹⁰⁷ Ibid, s.78.

¹⁰⁸ Musashi, s.15–16.

av att varje samuraj bör träna upp sin själ och sina sinnen inför såväl det vardagliga livet som inför slag av olika karaktärer, förklarar inte Musashi genomgående vad det innebär för en samuraj att besitta mod. Trots det, är det tydligt att modet är en viktig del av framgången i strid. Intressant är här hur det skiljer sig mellan Musashi och Tsunetomo, med tanke på att Musashi förespråkar ett lugnt analyserande utav situationen och anpassningsbarhet, medan Tsunetomo anser att mod innebär att krigaren bortser från konsekvenser. Begreppet 'mod' kanske tolkas och används synonymt med skicklighet av Musashi, då han anser att själens förberedning endast sker i kombination med kroppens träning.

Nitobe kopplar återigen samurajens fanatism i seppuku med vad som ansågs vara den rätta inställningen till döden. Även mod inför att begå självmord var förespråkade, och enligt Nitobe var samurajbarn disciplinerade i att inte sträva från modets stig. Nitobe menar att från barnsben blev samurajerna utskällda om dem visade brist på mod, eller helt enkelt visade känslor som ansågs vara opassande för en samuraj.¹⁰⁹ Om ett barn grät efter att ha skadat sig, blev denne tillrättavisd av sin moder som ifrågasatte hur han skulle göra när hans arm blev avhuggen i strid eller om han var tvungen att begå självmord.¹¹⁰ Mod var alltså ännu en sak som samurajbarn förväntades inneha för att inte bringa hederslöshet för sig själv och sin familj. Inför döden och inför striden var modet väsentligt för samurajerna, om de ville följa bushidō.

4. Avslutande diskussion

4.1 Resultatdiskussion

Enligt begreppshistoria har begrepp och dess förändringar en stor betydelse för hur samhällets utveckling kan tolkas och undersökas. Beroende på hur ett begrepp förstås av människan och samhället, öppnas olika möjligheter för, men också ibland begränsningar av, dess tillämpningar. Undersökningens resultat har påvisat hur författarna har, genom olika definitioner av aspekterna inom bushidō, skapat en förståelse för hur inte bara konceptet bushidō förändrats, men också hur

¹⁰⁹ Nitobe, s.170.

¹¹⁰ Ibid, s.170.

samhället har speglat den utvecklingen. Genom analysen av tre verk från olika tidsepoker, har språkets användning utifrån flertalet begrepp tolkats i samband med det samhälle som varade under nedtecknandets samtid. Musashis fokus lagd på samurajens krigiska egenskaper och på framgång på slagfältet kan således tolkas beroende på den tidsperiod då skriften författades. Fredstiden som Japan åtnjöt under Tokugawashogunatet var alltså i sin början under Musashis levnadstid, vilket på så sätt antyder att stor vikt fortfarande lades på just samurajens krigiska egenskaper. När Tsunetomo författade *Hagakure* var fredstiden befast och behovet av en hel samhällsklass som skulle göra sig duglig på slagfältet hade avtagit. Ett märkbart skifte i definitionen av bushidō gjordes av Tsunetomo när han belyste andra delar av samurajens Väg än vad Musashi gjorde. Den krigiska delen av samurajklassen som Musashi betonade fick således en mycket mindre roll i den samhälleliga kontext som Tsunetomo ämnade att sätta samurajen i. På så vis förändrades definitionen av bushidō i takt med samhällets utveckling. Även Nitobes definitioner av vad bushidō innebar hade utvecklats av att Japan hade genomgått en radikal förändring sedan Tsunetomo skrev ned sin text. Tokugawashogunatet fanns inte kvar, samurajerna som samhällsklass fanns inte kvar, och Japan hade varit i krig med Kina. Förändringarna i samhället synliggjordes tydligt i hur Nitobe förklarade förändringen av plikten hos den japanska befolkningen efter att samurajklassen försvann. Slutsatsen är att föreliggande studie styrker den tes om att begrepp och koncept utifrån dess användning kan hjälpa till för att tolka och förklara samhällsutvecklingar, så länge begreppen sätts in i en historisk kontext.

Eftersom de tre skrifterna författades utifrån olika syften, förtydligas skillnaderna texterna emellan i definitionen av bushidō, men också ur vilket perspektiv som författarna väljer att definiera begreppet. Musashi och Tsunetomo fokuserar på vad dem anser är rätt och fel, medan Nitobe, genom ett mer analyserande tillvägagångssätt, kan tolka vad som generellt ansågs av de dåvarande samurajerna vara rätt eller fel. Alltså skapades det inget motsatsförhållande i Nitobes definition till hur samurajer levde, till skillnad från Musashi och Tsunetomo som ämnade undervisa de befinnande samurajerna om den, i deras mening, rätta Vägen. Däremot, påvisar resultatet att även Musashi och Tsunetomo skiljer sig i förklaringarna av begreppet och konceptet bushidō, både i termer och exempelvis synen på kunskap och dess begränsning.

En till synes uppenbar aspekt av förändringsprocessen i vad som ingick i konceptet bushidō, och hur den tolkades, hittades i den tendens av källa som Tsunetomo respektive Nitobe influerades av. Utifrån källorna fanns det tydlighet i att Tsunetomo hämtat och utvecklat vissa tankegångar som först hittades i Musashis skrift, vilket i sin tur gav ett perspektiv på hur även samhället hade förändrats under den tid som gick mellan skrifternas utkomst. Likaså var Nitobes definitioner av bushidō en utveckling av Tsunetomos omdefinition av Musashis tankegång. Alltså blev det tydligt för den fortsatta processen som bushidō undergick, eftersom Nitobe sällan visade tecken på att dra sina slutsatser utifrån Musashis 'primitiva' definitioner, och istället den mer etablerade definitionen som kommit från Tsunetomo. Precis som utvecklingen av samhället mellan Musashi och Tsunetomo, redovisade även Nitobe en utveckling av samhället från Tsunetomo.

På grund av det begränsade antalet huvudkällor, samt den begränsade omfattningen, skapas ett antal följdfrågor, men också utrymme för vidare forskning. Eftersom endast tre källor användes, kan en liknande studie med annat material möjligtvis påvisa ett annorlunda resultat.

Undersökningens omfång begränsade förmågan att analysera alla delar och begrepp som finns inom bushidō, vilket resulterar i en avsaknad av vissa aspekter som de tre författarna tar itu med. För att få en mer välutvecklad redovisning av hela konceptet med bushidō och hur författarna tolkat det, finns det behov av ytterligare studier inom samma ämne. De avvägningar som gjordes har alltså möjligtvis påverkat det resultat och den analys som från början var tillgänglig. Trots det, ger detta en ytterligare bekräftelse på hur invecklat och avancerat begrepp som bushidō egentligen var, och fortfarande är. Utvecklingen av begreppet utgör en förändringsprocess för en hel samhällsklass i maktposition, och likt en symbios utvecklades dessa parter som konsekvens av varandra.

4.2 Ämnesdidaktisk relevans

I valet av ämne förklarades ingången till det undersökta området och tankegången till perspektivet på den eurocentriska undervisningen som på senare år problematiserats av lärare i den svenska skolan. För att uppfylla både läroplanernas mål och elevers förväntan, måste lärare utveckla den egna kompetensen och kunskapen inom den utomeuropeiska historiska forskningen

och historieskrivningen. Den föreliggande undersökningen har genom redovisningen av samurajens påverkan på det japanska krigaridealet, och definitionen av begreppet bushidō, skapat en grund för vidare forskning av, exempelvis, orsaker till bushidōs pånyttfödelse i den japanska armén under Andra Världskriget och användningen av Kamikazepiloter. Braw menar att lojaliteten och självupppoffringen, likt i bushidōs anda, var slående för Japan under kriget¹¹¹, men även den mörka delen av samurajernas förflutna präglades av alla avrättningar med svärd på den kinesiska befolkningen i Nanjing.¹¹² Via en utökad kunskap av den japanska kulturen, kan lärare således bidra med underlag till sin undervisning, vilket i sin tur leder till en möjlighet för djupare förståelse inom historia och ett bredare perspektiv på människans etik och moral utanför Europa.

Bushidō är fortfarande närvarande i Japan, men liksom många andra koncept och begrepp har det utvecklats för att anpassas till det moderna samhället. Hur begrepp utvecklas och hur det används är en del utav historieundervisningen, exempelvis när lärare definierar vad demokrati, ideologi eller dylika centrala begrepp är och hur de historiskt har utvecklats. Alltså är begreppshistoria något som lärare har använt sig utav i sin undervisning under en längre period, möjligtvis undermedvetet. Begreppshistoriens grundtankar är redan närvarande i klassrummet, men det finns också argument för att eleverna själva ska bli medvetna om hur ett begrepps utvecklingsprocess kan se ut.

Samurajen används ofta populärhistoriskt runt om i världen i filmer, reklam, tidningar, och spel med mera. I den digitala världen som elever befinner sig i kommer de i kontakt med historiebruk på många sätt, även om de själva möjligtvis inte är medvetna om det. Utifrån den kontakten skapas en nyfikenhet bland eleverna som lärare sedan kan använda som en ingång till historieämnet. Norio Ota, citerad av Oleg Benesch, menar att den ökade populärkulturella användningen av samurajen och bushidō har ökat behovet av kompetens hos lärare, eftersom de

¹¹¹ Braw och Lompolo 2006, s.162.

¹¹² Ibid, s.166.

själva inte anser att de kan uppfylla elevernas förväntan på djupförståelse inom området.¹¹³ För att ta vara på elevernas nyfikenhet och vilja att lära sig mer om det som står dem närmre, bör läraren anpassa sin undervisning så att den utgår från elevernas förkunskap. Trots att samurajen som samhällsklass inte längre lever kvar, ligger den, bland annat genom populärhistorisk användning, eleverna nära till hands. Detta gäller i positiv mening, men även i negativ mening, då en felrepresentation av det japanska samhällets utveckling kan förvridas i exempelvis film. I en forskning på uppdrag av Skolverket har Hans Olofsson problematiserat film i historieundervisningen och hänvisar där till Ulf Zander, som i boken *Clio på bio*, skriver att japaner och vietnameser har en tendens att skildras som primitiva vildar i krigsfilmer producerade i USA.¹¹⁴ På grund av den falska bild av primitivitet som eventuellt kan skapas hos eleverna av liknande populärkulturella föreställningar som görs i film och annan media, kan detta vara en ingång till källkritiska tolkningar och arbeten i klassrummet. För att kunna använda sig utav liknande ingångar, behöver lärare åtminstone en grundläggande kunskap inom ämnet, vilket föreliggande studie kan hjälpa att utveckla.

5. Sammanfattning

Samurajerna har tolkats av västvärlden som den feodala motsvarigheten till Europas riddare sedan européerna först satte fot på de japanska öarna på 1500-talet. Jämförelsen visade inte bara att liknelserna var på grund av bådars roll i det feodala samhället som krigarklass, utan även moralen och etiken som präglar både riddare och samurajer tycktes vara överensstämmande. Konceptet med ridderlighet var, till européernas förvåning, inte endast ett västerländskt fenomen. Samurajernas moraliska och etiska kodex var grundad i influenser från konfucianismen, buddhismen, och shintoismen och varje samuraj förväntades följa dessa oskrivna regler under benämningen Bushidō, samurajens Väg. Genom att tillämpa den teoretiska modellen begreppshistoria, analyserades de tre verken *The Book of Five Rings* av Miyamoto Musashi,

¹¹³ Norio Ota, 'Re-discovery of the Non-Bushido Tradition in Japan', presenterad 2010-10-03 23:e Annual Conference of the Canadian Association for Japanese studies, annordnad på University of British Columbia. Citerad i Oleg Benesch, *Inventing the Way of the Samurai: Nationalism, Internationalism, and Bushido in Modern Japan*, Oxford 2016, s.3.

¹¹⁴ Björn Zander, *Clio på bio: om amerikansk film, historia och identitet*, Lund 2006. Citerad i Hans Olofsson, *Film i historieundervisningen – problem och möjligheter*, 2020-04-23, s.1.

Hagakure – The Way of the Samurai av Yamamoto Tsunetomo, samt *Bushido – The Soul of Japan* av Inazo Nitobe. Syftet med studien var att undersöka och diskutera hur källorna definierar bushidō, samt hur de skiljde sig från varandra utifrån att de skrevs ned under tre olika tidsperioder. Definitionerna av begreppet jämfördes sedan och kontextualiserades utifrån samhällsförändringarna som skett i Japan under tiden som gick mellan källornas nedtecknande. Resultatet påvisade att författarna fokuserade på olika aspekter av vad som var menat att ingå i begreppet bushidō och hur samurajen på bästa sätt skulle främja samhället. Musashi valde att fokusera på hur samurajen skulle vara som krigare och hur denne kunde uppnå framgång på slagfältet, vilket kan kopplas till hur det japanska samhället endast var i början av det som kom att bli en lång period av intern fred i landet. Tsunetomos skrift skiftade märkbart bort från den krigiska aspekten av samurajen, och lade istället vikt vid moralen och rollen som samurajklassen hade utanför slagfältet. Eftersom Tsunetomo författade texten när den fredliga tiden var väl etablerad i samhället och samurajens roll förändrades, visar sättet han definierar bushidō på hur samurajens livsideal hade anpassats efter utvecklingen av samhället. En mer radikal samhälllig förändring hade skett i Japan när Nitobe definierade bushidō. Varken samurajerna eller Japans fredliga period existerade längre, och Nitobes definition visade implikationer på att tiden utan samurajerna hade påverkat och förändrat konceptet bushidō och alla dess aspekter.

Studien sattes slutligen även i en ämnesdidaktisk kontext och diskuterades utifrån relevansen till skolans värld. För att leva upp till förväntningarna som skapats av det globaliserade och moderna samhället, måste lärare även utbilda sig inom den utomeuropeiska delen av historieundervisningen. Elever kommer i kontakt med historia, och har lättare tillgång till information, via internetet eller genom populärhistoria, och lärare förväntas kunna leda eleverna vidare i deras nyfikenhet. Samurajen förekommer ofta inom populärhistoria bland annat i spel, filmer, reklamer. Således skapas en nyfikenhet för, inte bara asiatisk kultur, utan specifikt för den japanska kulturen. Därför behöver lärare utöka sin kompetens inom den utomeuropeiska kulturen för att kunna besvara elevernas eventuella frågor, och på så sätt kunna bidra med en fördjupad undervisning. Förhoppningsvis är denna studie en ingång till just den fördjupade kunskapen.

6. Käll- och litteraturförteckning

6.1 Digitala Källor

Hisahiro, Sugiura, Japanska Statliga Byrån för Kulturfrågor, *Årsbok om religion: Reiwas första år* [Övers.], 2019-12-20

https://www.bunka.go.jp/tokei_hakusho_shuppan/hakusho_nenjihokokusho/shukyo_nenkan/pdf/r01nenkan.pdf Hämtad: 2020-05-17.

Skolverket, Ämnesplanen för Historia, *Lgy11*, 2010.

<https://www.skolverket.se/undervisning/gymnasieskolan/laroplan-program-och-amnen-i-gymnasieskolan> Hämtad: 2020-05-17.

Zander, Björn, *Clio på bio: om amerikansk film, historia och identitet*, Lund 2006. Citerad i Olofsson, Hans, Film i historieundervisningen – problem och möjligheter, 2020-04-23,

<https://www.skolverket.se/skolutveckling/forskning-och-utvarderingar/forskning/film-i-historieundervisningen---problem-och-mojligheter> Hämtad: 2020-05-22.

6.2 Litteratur

Benesch, Oleg, *Inventing the Way of the Samurai: Nationalism, Internationalism, and Bushido in Modern Japan*, Oxford 2016.

Bergström, Göran och Boréus, Kristina (red.), *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*, 3:e uppl., Lund 2012.

Braw, Monica, *Trollsländans land – Japans historia*, Stockholm 2013.

Braw, Monica, och Lompolo, Juhani, *Samurajerna – deras historia och ideal*, Malmö 2006.

Florén, Anders, och Ågren, Henrik, och Erlandsson, Susanna, *Historiska undersökningar: Grunder i historisk teori, metod och framställningssätt*, 3:e uppl., Lund 2018.

Ford, James, och Conners, Shawn (red.), *The Samurai Series – The Book of Five Rings, Hagakure – The Way of the Samurai & Bushido – The Soul of Japan by Miyamoto Musashi, Yamamoto Tsunetomo & Inazo Nitobe*, El Paso 2011.

Kure, Mitsuo, *Samurai – An Illustrated History*, Vermont 2002.

Louis, Thomas, och Ito Tommy, *Samuraj – Krigarens väg*, Stockholm 2007.

Nordin, Svante, *Varför idéhistoria? – En ämnesintroduktion för nya studenter*, Lund 2011.

7. Ordlista

Ashigaru – fotsoldat som efter 1591 också räknades som samuraj

Bushi – krigarklassen och benämningen på samurajerna som samhällsklass

Bushidō – “krigarens väg”; samurajens hederskodex och livsideal

Chi – vishet; en av de tre dygderna som samurajen åtrådde

Daimyō – länsherre/feodalherre

Emishi – barbarerna som härjade i norra Japan

Giri – plikten mot sin herre och sitt land

Harakiri – informella benämningen på självmord via bukuppskärning

Jun – godhet och barmhärtighet; en av de tre dygderna som samurajen åtrådde

Kaishaku – den ceremoniella halshuggaren som traditionellt finns med under seppuku

Kami – gudomlighet

Kamikaze – litterära benämningen är ’gudavind’; användes under Andra Världskriget som namnet på den flygplan som av Japan användes för att stöta in i fienden

Kondei – ”starka ungdomar”; yrkesmilitärer som senare skulle bli samurajerna

Ni Ten Ichi Ryu – den skola som Miyamoto Musashi lärde ut

Samuraj – ”han som tjänar”; namnet på Japans krigare och motsvarigheten till västvärldens riddare

Samurau/saburau – samurajs etymologiska ursprung; ”att vara vaksam”

Seppuku – formella benämningen för självmord via bukuppskärning

Shintō – Japans ursprungsreligion

Shogunat – militärdiktatur

Yu – mod; en av de tre dygderna som samurajen åtrådde